

УДК 378.663.011.31.015.3

ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА АГРАРНОГО ВНЗ

Валентина Свистун, Тетяна Мельничук

*Національний аграрний університет
вул. Героїв оборони, 15, 03041 Київ, Україна*

Проаналізовано головні підходи науковців до проблеми формування готовності педагога та зроблено спробу виявити пріоритетні напрями її формування.

Ключові слова: готовність, готовність до педагогічної діяльності, компоненти готовності.

Постановка проблеми. Забезпечення “входження” студента, як майбутнього творчого фахівця, у світ професійної діяльності та його оптимальна адаптація до її умов зумовлюють необхідність запровадження у навчально-виховний процес ВНЗ нових педагогічних концепцій, сучасних технологій навчання і виховання, підвищення загальнонаукового, загальнокультурного та професійного рівнів науково-педагогічних працівників (НПП), розвиток їхньої професійної компетентності та формування готовності до педагогічної діяльності.

Аналіз літературних джерел. У психологічній і педагогічній науках проблему формування готовності до педагогічної діяльності досліджують в різних напрямках і аспектах. Наприклад, К. М. Дурай-Новакова, Я. Н. Коломинський, А. Ф. Лисенко, Д. С. Мазуха, О. Г. Ярошенко досліджували шляхи ефективного формування готовності до педагогічної діяльності, Р. В. Ваврик – готовність військових викладачів до педагогічної діяльності, О.М. Коберник – готовність студентів педагогічних навчальних закладів до впровадження інноваційних педагогічних технологій, Л. В. Кондратова – морально-психологічну готовність студентів як комплексну характеристику їх педагогічного професіоналізму, Т. В. Бережанська – готовність учителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, С. Корищенко – готовність студентів до роботи з батьками, О. Томас – мотиваційну готовність студентів до майбутньої професійної діяльності, Е. Шевчук – моральну готовність до праці з старшокласниками засобами художньої літератури тощо.

На психологічних аспектах формування готовності до професійної діяльності зосереджують увагу Г. О.Балл, В. Т. Дорохіна, Л. М. Карамушка, В. О. Моляко, С. І. Равикович та ін.

Проте сьогодні, незважаючи на наявність праць науковців із проблеми формування готовності фахівців до професійної діяльності, проблема формування готовності НПП аграрних ВНЗ до педагогічної діяльності є невирішеною в педагогічній науці як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

З огляду на це *метою нашої статті* є аналіз головних підходів науковців до проблеми формування готовності педагога до професійної діяльності і виявлення головних напрямів її формування.

Виклад основного матеріалу. Проблему готовності вивчають досить давно. Дослідники виділяють три етапи наукового дослідження цієї проблеми:

I етап — середина XIX і початок XX ст. – готовність досліджують у зв'язку з проникненням у природу психічних процесів людини; розуміння готовності як настанови;

II етап — готовність визначають як певний феномен стійкості людини до зовнішнього і внутрішнього впливів, що зумовлено інтенсивним дослідженням нейрофізіологічних механізмів, регуляції і саморегуляції поведінки людини;

III етап — пов'язаний з дослідженнями в галузі теорії діяльності. Готовність досліджують у зв'язку з емоційно-вольовим й інтелектуальним потенціалом особистості стосовно конкретного виду діяльності і характеризують як якісний показник саморегуляції фахівця на різних рівнях перебігу процесів — фізіологічному, психологічному, соціальному, якими визначається його поведінка [9].

Нині в педагогічній науці активно аналізують проблему формування готовності. Проте ще немає одностайності науковців щодо визначення поняття “готовність”, яке залежно від аспекту дослідження розглядають як “психічний стан”, “властивість”, “якість”, “структурне утворення” тощо.

Однак аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить, що для визначення поняття “готовність” частіше науковці використовують термін “утворення”. Наприклад, *готовність* – це *стійке цілісне інтегративне утворення* особистості вчителя, що забезпечує залучення його у підготовку та реалізацію кожного етапу педагогічної діяльності [3, с. 137]; *складне особистісне утворення*, яке охоплює ідейно-моральні та професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, самовладання, педагогічний оптимізм, налаштованість на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самооцінку результатів цієї праці, потребу в професійному самовихованні [8, с. 13]; *цілісне утворення*, що виявляється в емотивно-когнітивній і вольовій мобілізації суб'єкта у момент його залучення до виконання діяльності

певного виду [9]; *цілісне внутрішньо-особистісне утворення*, яке є похідним від інтегративної єдності його теоретичних, практичних і військово-спеціальних здатностей і вмінь, а також психологічної й фізичної здатності до виконання завдань педагогічної діяльності в умовах військового вищого навчального закладу [4, с. 88].

Формування готовності педагога аграрного ВНЗ до професійної діяльності означає утворення у нього тих необхідних мотивів, мотивацій, настанов, досвіду, надавання його психічним процесам і якостям таких властивостей і станів, які забезпечують йому можливість ефективно організовувати педагогічну діяльність та оптимально нею управляти.

Механізм формування готовності педагога складний, основу якого становлять зв'язки між професійними настановами, переконаннями і діяльністю, між інтелектуальними, емоційно-вольовими і психофізіологічними процесами та явищами в структурі професіоналізму. Інтелектуально-емоційні процеси та явища є фундаментом професійно-моральних якостей. Органічна взаємодія між професійним мисленням педагога і почуттями, емоційне прийняття мети педагогічної діяльності лежать в основі вольової поведінки, а оцінювання особистісного змісту педагогічної діяльності в руслі особистісних і професійних цінностей, формування стійких рис особистості забезпечують формування особистісної готовності до професійної діяльності. Усвідомлення професійного значення педагогічної діяльності є тією умовою, яка визначає спрацювання механізму засвоєння морально-інтелектуальних і професійно-педагогічних цінностей, формування високого ідеалу та творчого стилю діяльності педагога аграрного ВНЗ.

На нашу думку, *готовність педагога аграрного ВНЗ до професійної діяльності – це усвідомлений та активно-діяльнісний стан, який забезпечує особистісну й професійну самореалізацію та самоактуалізацію під час вирішення професійних проблем на основі психолого-педагогічної компетентності, особистісного та професійного досвіду, творчого використання індивідуально-психічних особливостей та інтелектуального потенціалу в процесі професійної діяльності.*

Оптимальне розв'язання проблеми ефективного формування й розвитку готовності педагога аграрного ВНЗ до професійної діяльності залежить від знання її структури, яка передусім має спиратися на аналіз структури особистості та закономірностей її становлення й функціонування. Отже, є нагальна потреба проаналізувати вітчизняні та зарубіжні дослідження щодо структури професійної готовності педагога.

Дослідники *психологічних* проблем готовності фахівців до діяльності вважають її станом, який має складну динамічну структуру, є вираженням сукупності інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових особливостей психіки людини щодо відповідності із зовнішніми умовами

діяльності і майбутніми завданнями. На їхню думку, *структуру готовності* становлять такі властивості, риси та прояви: позитивне ставлення до діяльності; адекватні вимоги до неї; професійні риси характеру; здібності, темперамент, мотивації; необхідні знання, навички і вміння; стійкі, професійно важливі особливості сприйняття, уваги, мислення, емоційних і вольових процесів [6, с. 20].

Г. О. Балл вважає, що основу професійної готовності становить комплексна здібність фахівця до діяльності певного типу, в якій він виділяє дві сторони:

- 1) мотиваційну – схильність до відповідного типу діяльності;
- 2) інструментальну – володіння ефективними стратегіями діяльності, узагальненими способами дій та операцій.

Вони забезпечують вільну орієнтацію у відповідному предметному полі, гнучке пристосування зазначених способів до особливостей конкретних ситуацій [2, с. 99].

Дослідники *педагогічної готовності* обґрунтовують свої варіанти її структури. Зокрема, український педагог О. М. Коберник, на підставі вивчення сутності проблеми готовності до педагогічної діяльності, виділяє такі основні компоненти готовності студентів до впровадження інноваційних технологій:

- *мотиваційний*, до складу якого увійшли такі показники: установка на особливу значущість і важливість нових освітніх технологій у сучасному навчально-виховному процесі; прагнення до активного вивчення педагогічних інновацій; бажання майбутнього вчителя творчо й неординарно проектувати педагогічну діяльність;
- *когнітивний* – інтеграція психологічних, педагогічних і технологічних знань;
- *операційний* – уміння як такі інтегровані якості, що набуті студентами під час опанування змісту психолого-педагогічних і фахових дисциплін, самостійної діяльності в період педагогічних практик [7, с. 107].

На думку Т. В. Бережинської, структуру педагогічної готовності вчителя до оцінювання навчальних досягнень школярів становить єдність мотиваційного, змістового та процесуального компонентів:

- *мотиваційний* – позитивне ставлення до педагогічної діяльності в цілому; усвідомлення вчителем впливу оцінки на процес формування особистості школяра; прагнення оволодіти методикою оцінювання навчальних досягнень учнів;
- *змістовий* – система педагогічних знань про суть, функції, форми, види, критерії та нормативи оцінювання й методика його здійснення;

- *процесуальний* – уміння оцінювати навчальні досягнення учнів, поєднуючи різні форми та види оцінювання [3, с. 137].

На нашу думку, запропоновані науковцями структури відрізняються лише назвами визначених компонентів, а за змістом вони майже тотожні.

Л. В. Кондрашова, акцентуючи на багатоаспектності змісту морально-психологічної готовності студентів педагогічних ВНЗ, пропонує більш розширену та насичену її структуру, компоненти якої такі:

- *мотиваційний* (професійні настанови, інтереси, прагнення займатися педагогічною діяльністю);
- *морально-орієнтаційний* (професійний обов'язок, відповідальність, любов до дітей, педагогічний такт, педагогічна вимогливість, товарицькість, віра в можливості і здібності дитини тощо);
- *пізнавально-операціональний* (професійна спрямованість пам'яті, уваги, мислення, уяви, творчі здібності й засоби, які забезпечують інтелектуальний розвиток учня);
- *емоційно-вольовий* (емоційна сприйнятливність, професійний оптимізм, ініціативність, настирливість у вирішенні навчально-виховних завдань, самовладання, здатність управляти своїм настроєм і психічним станом інших);
- *психофізіологічний* (професійна діловитість, працездатність, прагнення доводити до кінця розпочату справу, вирішувати педагогічні задачі; активність і саморегуляція, врівноваженість і витримка, жвавий темп роботи);
- *оціночний* (самооцінка своєї професійної підготовленості і відповідність процесу вирішення професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам) [8, с. 14–15].

На думку російського науковця В. О. Сластьоніна, професійна готовність фахівця охоплює такі компоненти:

- *психологічна готовність* – сформованість певного ступеня спрямованості на професійну діяльність;
- *науково-методична готовність* – передбачає володіння повним обсягом суспільно-політичних, психолого-педагогічних і спеціальних знань, необхідних для професійної діяльності;
- *практична готовність* – наявність сформованих на прогнозованому рівні професійних умінь і навичок;
- *психофізіологічна готовність* – наявність відповідних передумов для професійної діяльності й оволодіння певною спеціальністю професійно значущих рис особистості;
- *фізична готовність* – відповідність стану здоров'я та фізичного розвитку вимогам професійної діяльності і професійної працездатності [10].

А. Ф. Линенко визначає готовність як цілісне утворення, яке характеризує емотивно-когнітивну і вольову мобілізаційність суб'єкта в момент його залучення в певну діяльність. Пропонує такі *компоненти* готовності студентів педагогічних ВНЗ до професійної діяльності: професійну самосвідомість, ставлення до діяльності, мотиви діяльності, знання про предмет і способи діяльності, навички і вміння їх практичного втілення, а також професійно значимі риси особистості [9].

А. А. Деркач, досліджуючи взаємозв'язок *структурних компонентів* стану психічної готовності студентів до педагогічної діяльності, називає такі: прагнення працювати краще, виявляти творчість і добре провести захід; упевненість у своїх педагогічних здібностях; рівень емоційного збудження; здатність володіти собою [5, с. 141–142].

С. Н. Абдувахідов *показниками* професійної готовності студентів університетів до педагогічної діяльності називає ступінь розуміння ними соціального змісту праці вчителя, активно позитивне ставлення до вивчення дисциплін, передбачених навчальним планом; настанову на вдосконалення своїх професійно-педагогічних рис; високі результати навчально-виховної роботи з учнями в період педагогічної практики [1, с. 132].

Узагальнюючи теоретичні положення, запропоновані різними дослідниками, можна зробити висновок про те, що готовність, як складна динамічна структура, охоплює такі компоненти:

- *мотиваційний* (мотиви, потреби, професійні настанови, інтереси, цінності, ідеали тощо);
- *орієнтаційний* (знання про особливості педагогічної діяльності та її вимоги до особистості викладача);
- *операційний* (володіння способами і прийомами, культурою професійної діяльності);
- *вольовий* (самоконтроль, самооблізація на певний вид діяльності та на подолання труднощів);
- *оціночний* (самооцінювання готовності).

Усі компоненти неподільно існують в єдиній структурі готовності педагога аграрного ВНЗ, їх розвиненість і вираженість є показником високого рівня його підготовленості, яка забезпечується активною діяльністю щодо досягнення мети, мобільністю внутрішніх умов, особливостями перебігу різних психічних процесів, цілісним проявом вроджених і набутих механізмів й культури поведінки, спілкування та діяльності протягом усього періоду його професійної діяльності у аграрному ВНЗ.

Для забезпечення формування готовності педагога до професійної діяльності необхідні організаційні, технологічні, методичні та педагогічні умови, а саме: створення педагогічної системи, спрямованої на формування і розвиток у педагога первинної психолого-педагогічної культури та основних

видів професійної компетентності; забезпечення узгодженої та послідовної роботи всіх структур аграрного ВНЗ щодо формування готовності педагога до професійної діяльності; методична система аграрного ВНЗ, орієнтована на цілеспрямоване формування професійної компетентності педагога: пошук нових методів, методик, технологій, засобів та організаційних форм навчання, які б сприяли виявленню потенційних можливостей у педагога до професійної діяльності та стимулювали їх розвиток і саморозвиток у процесі самовдосконалення; забезпечення необхідною навчальною, навчально-методичною і методичною літературою та документацією, яка надає можливість ефективно забезпечувати формування готовності педагога, сприяє їх самопізнанню та самооцінюванню, формує та вдосконалює систему психологічних, педагогічних та методичних знань, умінь і навичок тощо; упровадження в практику проведення навчальних занять, соціально-психологічних тренінгів та їх окремих елементів, спрямованих на пізнання та сприйняття педагогом своїх професійно-важливих рис і на їх цілеспрямований розвиток тощо; активне стимулювання творчості науково-педагогічних працівників у педагогічній діяльності та сприяння прояву їхньої індивідуальності і творчості у цій діяльності тощо.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі дослідження насамперед полягають у пошуку найбільш оптимальних шляхів формування готовності педагога аграрного ВНЗ до професійної діяльності.

1. *Абдувахидов С. Н.* О формировании готовности студентов университетов к педагогической деятельности // Теория и практика высшего педагогического образования: Межвузовск. сб. науч. тр., 1987.
2. *Балл Г. О.* Про психологічні засади формування готовності до професійної праці // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: Наук. метод. зб. / Ред. кол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. К., 1994. С. 98–100.
3. *Бережинська Т. В.* Готовність вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2002. № 2. С. 134–138.
4. *Ваєрик Р.* Умови формування професійної готовності військових викладачів до педагогічної діяльності // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2003. № 4. С. 85–94.
5. *Деркач А. А.* Взаимосвязь структурных компонентов состояния психической готовности студентов к педагогической деятельности // Психолого-педагогические проблемы взаимодействия учителя и учащихся: Сб. науч. трудов. М., 1980. С. 141–149.
6. *Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А.* Психологические проблемы готовности к деятельности. Мн., 1976.

7. *Коберник О.* Формування у студентів готовності до впровадження інноваційних педагогічних технологій // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2002. № 4. С. 104–109.
8. *Кондрашова Л. В.* Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися: Учеб. пособ. для студ. пединститутов. М., 1990.
9. *Линенко А. Ф.* Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01, 13.00.04. К., 1996.
10. *Сластенин В. А.* Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. М., 1976.

AGRICULTURAL UNIVERSITY PEDAGOGUE'S READINESS FOR THE PROFESSIONAL ACTIVITY

Valentyna Svystun, Tetyana Melnychuk

*National Agricultural University
Heroyi Oborony Str., 15, UA - 03041 Kyiv, Ukraine*

The authors of the article analyze principal scientific approaches to the problem of pedagogue's readiness development and make the attempt to reveal priority tendencies in readiness formation.

Key words: readiness, readiness for the pedagogical activity, components of readiness.

ГОТОВНОСТЬ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА АГРАРНОГО ВУЗА

Валентина Свистун, Татьяна Мельничук

*Национальный аграрный университет
ул. Героев обороны, 15, 03041 Киев, Украина*

Проанализированы основные подходы ученых к проблеме формирования готовности педагога и сделана попытка найти приоритетные направления ее формирования.

Ключевые слова: готовность, готовность к педагогической деятельности, компоненты готовности.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008